

Jaarverslag van de Jubileumcommissie over 2019

In 2019 bestond het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen 250 jaar. Zeeland kan daar met recht trots op zijn. Niet alleen omdat het Genootschap springlevend is en een grote reputatie geniet die tot ver over de provinciegrenzen reikt, maar ook omdat het de op één na oudste wetenschappelijke organisatie is in Nederland. Het jubileum in 2019 is daarom groots gevierd, niet alleen in de vestigingsplaats Middelburg en de stad van oprichting Vlissingen, maar ook in andere delen van Zeeland. Aan het eind van het jubileumjaar, zo luidde de doelstelling, moesten alle Zeeuwen het nodige hebben gemerkt van de festiviteiten en het Genootschap zelf. Terugkijkend kan worden geconcludeerd dat deze doelstelling ruimschoots is gehaald.

Er waren meer dan 40 activiteiten, verdeeld over de hele provincie, waaronder zes symposia en acht exposities met objecten uit de enorme collectie van het Genootschap. Hoogtepunt was de viering op 15 juni in de Sint Jacobskerk in Vlissingen, waarbij ook onze beschermvrouwe Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix aanwezig was. De feestelijkheden werden opgeluisterd met concerten van de Van Swieten Society, zowel 's middags als 's avonds. Op 15 juni werd ook het jubileumboek *Van Wijs en Waan* overhandigd aan de prinses. Het boek biedt een prachtig overzicht in woord en beeld van onze collectie. In december werd de tweede jubileumuitgave van ons jaarboek *Archief* gepresenteerd: *Een hoger streven. Bouwstenen voor een geschiedenis van het Zeeuws Genootschap, 1769-2019*.

Een speciale vermelding verdient ons jeugdproject YESC, dat kon worden uitgevoerd dankzij een bijdrage van de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen. In het kader van dit project vonden vele bijeenkomsten plaats op de scholen in Zeeland. Maar liefst 450 scholieren en studenten deden mee aan de prijsvraag: 'Bedenk een oplossing voor de energietransitie in Zeeland'. Tijdens het grote slotfeest op 12 december werden de prijzen uitgereikt aan de winnaars. Inmiddels is besloten om de activiteiten van de Commissie Jeugd de komende jaren te continueren.

In ons nieuwsbrievenarchief (<https://kzgw.nl/publicaties/nieuwsbrief-archief/>) vindt u de verslagen van alle activiteiten.

Overzicht activiteiten

9 maart – ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland, Middelburg

Filosofisch symposium met Denker des Vaderlands prof. René ten Bos, prof. Jos de Mul en dr. Ad Verbrugge.

14 maart – Oostkerk, Middelburg

Start Goedaert Conferentie met publiekslezing en concert.

15 maart – Stadhuis, Middelburg

Voortzetting conferentie met serie lezingen rond thema Goedaert.

16 maart – o.m. Cinema Middelburg, Zeeuws Museum

Filmmatinee in kader Goedaert Conferentie, Workshops onder leiding van Liesbeth Labeur. Lezingen en afsluiting conferentie.

26 april – Museum Het Warenhuis, Axel

Opening tentoonstelling 'Kijk naar beneden, dan zie je meer'.

22 mei – *Museum De Bevelanden, Goes*

Opening tentoonstelling ‘Uitmundend!’, de veelzijdigheid van penningen, munten en ander geld.

30 mei – *Terra Maris, Oostkapelle*

Opening tentoonstelling ‘Walichrum in de Vikingtijd’ met buitenactiviteiten.

7 juni – *Het Raedthuys, Sint Maartensdijk*

Eéndaagse expositie Sint Jacobsbeker en ander kerkzilver met rondleidingen voor schoolklassen en met lezingen over pelgrimages. Tevens rondleidingen in Sint Maartenskerk.

15 juni – *Sint Jacobskerk, Vlissingen*

Feestelijke viering 250 jaar KZGW met onder meer uitreiking prijs, start YESC-programma, overhandiging eerste exemplaar jubileumboek over Genootschaps-verzamelingen, presentatie Collectie On-line, muzikaal intermezzo.

15 juni – *Sint Jacobskerk, Vlissingen*

Concert door barokensemble Van Swieten Society met muziek uit de tijd rond de oprichting van het KZGW in 1769: Graf, Mozart, Haydn.

28 juni – *Stadhuismuseum, Zierikzee*

Opening tentoonstelling Fossilensafari.

5 oktober – *Zeeuws Museum, Middelburg*

Opening van de nieuw ingerichte Wonderkamers met als thema ‘Kunst en Wetenschap’.

30 oktober – *Zeeuws Archief, Middelburg*

Extra jubileumtentoonstelling: ‘Op reis met Willem V: een vorstelijke reis door achttiende-eeuws Zeeland’.

9 November – Belfort, Sluis

Opening tentoonstelling ‘Rederijkers in Zeeuws-Vlaanderen’

23 november – muZEEum, Vlissingen

Symposium ‘75 jaar Slag om de Schelde’

12 december – Stadhuis en Schouwburg, Middelburg

Eindpresentatie YESC (Young Energy Society Challenge), ‘Het jongerenproject van het Zeeuws Genootschap laat Zeeland schudden op haar ecologische grondvesten.’

13 en 14 december – Stadhuis, Middelburg

Internationaal symposium ter voorbereiding op een Engels-talig boek over rol genootschappen zoals KZGW, gezien in diverse landen.

18 december – Stadhuis, Middelburg

Presentatie jubileumbundel Archief over de genootschaps-geschiedenis: Een hoger streven.

1 februari 2020 – muZEEum, Vlissingen

Symposium ‘75 jaar Slag om de Schelde’ (reprise vanwege de grote belangstelling).

Sponsors

De activiteiten werden, naast de vele extra giften van de leden, mede mogelijk gemaakt dankzij bijdragen van: Covra, Cultuurfonds Zeeland, Damen Shipyards, Dow Benelux, Familiefonds Hurgronje, Fundex Groep, Gemeente Goes, Gemeente Hulst, Gemeente Sluis, Gemeente Tholen, Gemeente Vlissingen, Gemeente

Zierikzee, Hendrik Mullerfonds, Rabobank, Rijkse Accountants & Adviseurs, Rotary Walcheren, Stichting Maan, Stichting Moerman Promotie Vlissingen, Stichting Van de Sande, Stichting Zigzag, VAGWW, Vrienden van het muZEEum en het Archief van Vlissingen, Yara, Zeeland Refinery, Zeelandia en Zeeuws Archief.

Van University College Roosevelt ontving het Genootschap een prachtige en passend geschenk: een zogenaamde re-enactment van de afbeelding op de beroemde Genootschapspenning van 1770: de zeven muzen op een rots, met de spreuk 'Non sordent in undis' (wij gaan niet onder in de golven).

Het bestuur van het Genootschap is de sponsoren zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

250 jaar Zeeuws Genootschap: het jubileumfeest op 15 juni 2019 in de Sint Jacobskerk in Vlissingen

Met veel plezier kijkt het bestuur terug op de feestelijke viering van het 250-jarig bestaan op 15 juni jl. in de Sint Jacobskerk in Vlissingen. Naast onze beschermvrouwe Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix woonden vierhonderd genodigden en leden de viering bij. Het jubileumboek *Van Wijs en Waan. 250 jaar verzamelen, Zeeuws Genootschap 1769-2019* werd gepresenteerd en het eerste exemplaar werd door de auteur, conservator mevrouw Katie Heyning, aan Prin-

ses Beatrix aangeboden. Het digitale platform Collectie Online werd gelanceerd evenals de prijsvraag voor de jeugd over energietransitie, de Young Energy Society Challenge. Het bestuur dankt iedereen die zich heeft ingezet om deze viering tot een succes te maken. Meer afbeeldingen vindt u op onze website: www.kzgw.nl.

Toespraak van jhr. mr. Hugo Schorer, voorzitter van het Zeeuws Genootschap

Koninklijke Hoogheid, geachte commissaris van de Koning, geachte burgemeester, genodigden, ereleden en leden van het Zeeuws Genootschap,

250 jaar Zeeuws Genootschap is aanleiding voor feestelijke woorden! Een unieke mijlpaal die slechts weinig verenigingen halen. In zijn jubileumtoespraak bij ons 50-jarig bestaan in 1819 noemt president Nicolaas Lambrechtsen (we hadden toen nog een president) een aantal andere eerbiedwaardige genootschappen: onder andere het Ge-

nootschap tot uitbreiding van de Christelijke Godsdienst te 's Hage, het Wijsgerig Genootschap van het Stolpiaansch Legaat te Leiden en de Heelkundige Maatschappij Servandis Civibus te Amsterdam. Heeft u er ooit van gehoord? Ik vermoed van niet, want ze bestaan allang niet meer.

Hoe kan het dat het Zeeuws Genootschap het wel zolang heeft volgehouden? Ik zal proberen een antwoord op die vraag te geven en vervolgens kijken of het antwoord ons stimuleert om door te gaan richting de driehonderd jaar in 2069. Ik baseer me op de feestredes van mijn voorgangers. Wat zeiden zij? De teneur was bij ieder jubileum min of meer hetzelfde: er waren hoogtepunten en dieptepunten.

Na een enthousiast begin in Vlissingen in 1769 ging in 1801 het departement Vlissingen van het Zeeuws Genootschap bijna failliet, maar het departement Middelburg nam het roer net op tijd over (U ziet: Middelburg en Vlissingen kunnen niet zonder elkaar). Hoogtepunten waren in die begintijd vooral de prijsvragen die het Genootschap uitschreef over allerhande maatschappelijke vraagstukken, en de voordrachten. Ieder lid was verplicht een voordracht te houden. Het was de tijd van de verlichting met veel actieve leden, die elkaar vonden in hun belangstelling voor de natuur, de sterren, geschiedenis etc. Medio negentiende eeuw sukkelde het Genootschap min of meer in slaap, maar vanaf 1856 verscheen het jaarboek

Archief ieder jaar en in 1860 bracht een reorganisatie nieuw elan. De *Zelandia Illustrata* werd aangekocht, een unieke verzameling van Zeeuwse kaarten, prenten en afbeeldingen, thans uitgegroeid tot een aantal van circa 35.000. In 1881 kreeg het Genootschap de beschikking over een eigen museum in Middelburg, waar de collectie werd ondergebracht onder toezicht van deskundige conservatoren. Dieptepunten waren ongetwijfeld het teloorgaan van een deel van de collectie bij de brand van Middelburg in mei 1940 en het opgeven van het eigen museum in 1960. Om financiële redenen werd de collectie toen in bruikleen gegeven aan de Zeeuwse Museumstichting, Rijksarchief in Zeeland, Provinciale Bibliotheek van Zeeland en (vanaf 1980) het Depot van Bodemvondsten, met dank ook aan de provincie Zeeland. Het Genootschap had toen geen eigen conservatoren meer.

Ook in de afgelopen vijftig jaar lijkt er niets nieuws onder de Genootschapszoon. Hoogtepunten en dieptepunten bleven elkaar afwisselen. In 1969 gaven de viering van het 200-jarig jubileum en de toekenning van het predicaat 'Koninklijk' een nieuwe impuls. Het Genootschap ging boeken uitgeven. Een magnum opus was de *Encyclopedie van Zeeland*. Er kwamen weer conservatoren die zich met de collectie gingen bezighouden. In 1991 kreeg het Genootschap een eigen kwartaalblad, *Zeeland*, drie jaar later werd zelfs het 225-jarig bestaan gevierd en toen nog kroonprins Willem-Alexander vereerde het Genootschap met een bezoek. Eind twintigste eeuw ontstond er een bestuurscrisis en dreigde het Genootschap financieel aan de grond te raken door de aankoop van een prestigieus gebouw. Gelukkig konden deze perikelen met hulp van de toenmalige commissaris van de Koningin opgelost worden. Recente hoogtepunten ten slotte waren de aanwijzing in 2017 van een deel van de collectie tot beschermd cultuurgoed door de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, en de gift van het Familiefonds Hurgronje, die ons in staat stelt de komende jaren aandacht aan de jeugd te besteden.

Tot zover een wel zeer korte en onvolledige schets van hoogte- en dieptepunten van 250 jaar Zeeuws Genootschap. Mocht deze schets uw interesse gewekt hebben, in december komt er een speciale jubileumbundel uit, verzorgd door onze redactie van *Archief en Werken*, waarin aan de geschiedenis van het Genootschap de nodige aandacht wordt besteed.

Dan nu het antwoord op de vraag hoe het komt dat het Genootschap nog steeds bestaat.

Het zijn slechts veronderstellingen mijnerzijds, zodat ik besef dat ik mij hiermee op glad ijs begeef, want bij een wetenschappelijk Genootschap hoort uiteraard gedegen onderzoek, voordat men iets beweert.

Mijn eerste veronderstelling heeft te maken met de interesse van velen in en buiten Zeeland voor dit gewest, voor de boeiende geschiedenis en voor vele andere aspecten ervan. Zij willen daar op wetenschappelijk niveau over geïnformeerd worden of er zelf actief mee bezig zijn en vinden elkaar in een vereniging die aan hun wensen voldoet. In Zeeland is het Genootschap zo'n vereniging, namelijk al lange tijd de gewestelijk en wetenschappelijk georiënteerde kers op de rijke taart van regionale heemkundige kringen in onze provincie. Met de collectie, de werkgroepen, het jaarboek *Archief*, het tijdschrift *Zeeland* en andere publicaties geven de leden – actief of passief – invulling aan de doelstellingen van het Genootschap. Dus mijn eerste veronderstelling is dat het Genootschap een onmisbare rol vervult in cultureel en wetenschappelijk Zeeland. Het lijkt mij dat dit geldt voor alle 250 jaar van ons bestaan, zij het dat de invulling ervan per periode steeds weer anders is geweest, aansluitend aan de geest van de tijd. Het belang van deze rol werd nog vergroot door het tot voor kort ontbreken van een universitaire instelling in Zeeland.

Mijn tweede veronderstelling heeft te maken met het belang van de collectie van het Genootschap. Al meteen in de beginjaren zijn de leden enthousiast begonnen met het verzamelen van allerhande voorwerpen, variërend van boeken, handschriften, kaarten, prenten, kunstvoorwerpen, munten, penningen tot etnografica, naturalia en archeologische voorwerpen. Leden werden gestimuleerd, in de begintijd zelfs verplicht, om iets bijzonders te schenken aan het Genootschap. Vooral doordat de collectie tentoongesteld kon worden, trok ze bezoekers van binnen en buiten Zeeland. Ook stimuleerde de collectie Zeeuwse leden van het Genootschap zich als conservator met de collectie bezig te houden. De collectie breidde steeds verder uit en omvat nu zo'n 250.000 voorwerpen. Dan tellen we wel elke schelp en haaientang mee. Velen onderkennen dat het Genootschap – in nauwe samenwerking met onze bruikleennemers – goed op zijn collectie past en schenken ons, ook vandaag de dag, bijzondere objecten, waarvoor wij hun zeer dankbaar zijn. Mijn tweede veronderstelling is dan ook dat het besef dat onze collectie van grote culturele en wetenschappelijke waarde is, een belangrijke drijfveer is geweest om bij dieptepunten toch door te gaan met het Genootschap.

Wat mij in de feestredes van mijn voorgangers ten slotte is opgevallen, is dat het Genootschap zich na dieptepunten op een of andere manier weer herpakt en noodzakelijke reorganisaties doorvoert. Mijn derde en laatste veronderstelling is dan ook dat er, als het wat minder gaat, iedere keer weer voldoende Genootschapsleden zijn die zich voor vernieuwing van het Genootschap willen inzetten.

En als we er zelf niet meer uitkomen, dan wenden we ons tot de commissaris van de Koning en dan komt het goed.

Nu bieden resultaten uit het verleden geen garanties voor de toekomst, maar het stemt wel optimistisch.

In ieder geval is deze volgende periode van vijftig jaar met talloze activiteiten in dit jubileumjaar vliegend van start gegaan. Veel van onze vrijwilligers en onze bruikleennemers hebben zich hiervoor ingezet; het Zeeuwse bedrijfsleven, provincie en gemeenten hebben met gulle gaven onze jubileumactiviteiten mogelijk gemaakt. Zeer stimulerend is ook uw aanwezigheid, Koninklijke Hoogheid, als onze beschermvrouwe bij onze viering vanmiddag.

Vandaag bent u allen getuige van de presentatie van drie nieuwe projecten: een prachtig boek over de geschiedenis van onze verzamelingen, het begin van ons virtuele museum en een prijsvraag gericht op de Zeeuwse jeugd.

Zo hopen wij bruggen te blijven bouwen tussen wetenschap en samenleving en daarbij zowel de boeiende geschiedenis van Zeeland te koesteren als ook eigentijds te blijven. Kortom, we gaan enthousiast door met de kernactiviteiten waarmee we in 1769 begonnen zijn, te weten kennisontwikkeling en kennisoverdracht in Zeeland, en verzamelen, dit in nauwe samenwerking met het Zeeuws Museum, de Zeeuwse Bibliotheek, het Zeeuws Archief, Erfgoed Zeeland en onze andere bruikleennemers.

Ten slotte: veel dank aan alle leden van het Genootschap en alle medewerkers van onze bruikleennemers voor hun inzet de afgelopen vijftig jaar en voor dit jubileum.

Toespraak van drs. Erik van der Doe, conservator Zeeuws Genootschap

Koninklijke Hoogheid, beste kunst- en cultuurliefhebbers,

Als je al 250 jaar lang verzamelt, heb je waarschijnlijk al heel veel. En dat is ook zo. De kunst is dan, het goed te bewaren. En ook dat heeft het Zeeuws Genootschap behoorlijk, misschien wel gewoon goed, gedaan.

Ik wil u even meenemen voor een korte geschiedenis, vooral de laatste halve eeuw (laten we zeggen de periode van Uw protectoraat), en met zevenmijlslaarzen. En dat valt niet mee bij een

soms tumultueus opererend Zeeuws Genootschap. Nadat na de Tweede Wereldoorlog het eigen museum wordt gesloten, kan de collectie weer worden getoond in het nieuw opgerichte Zeeuws Museum in Middelburg in 1972. De oude samenhang verdwijnt en om pragmatische redenen ontstaan nieuwe afdelingen binnen de verzamelingen. In 1980 worden er weer conservatoren aangesteld, zoals die er al in de negentiende eeuw waren. Op dit moment telt het Genootschap maar liefst twintig conservatoren. Ze zijn er voor het toezicht op het beheer, acquisitie en inhoudelijke ontsluiting. En wat een werk verzetten die, en met wat een betrokkenheid!

Er worden tal van ronduit spectaculaire objecten verworven, zoals een door de Engelse koningin Elisabeth I aan Zeeland geschonken gouden portretmedailon en de unieke zeventiende-eeuwse *Visscher-Roman-atlas*, ooit eigendom van de Staten van Zeeland, die in Parijs wordt gehaald. Na het overlijden in 1998 van hoofdconservator Hein Kluiver (de link tussen verzamelingen en conservatoren met het bestuur), wordt geconcludeerd dat de werkzaamheden niet door één persoon kunnen worden gedaan (het is gewoon te veel), en er wordt een aparte Coördinatiecommissie voor de verzamelingen ingesteld.

In de eerste twee decennia van de eenentwintigste eeuw worden veel zaken aangepakt, van nieuwe bruikleenovereenkomsten met de Zeeuwse erfgoedinstellingen, de collectie was verspreid geraakt over meerdere instellingen, tot promotie van de verzamelingen en verwervingen.

Een tentoonstelling in Teylers Museum in Haarlem in 2002 over de Koninklijke Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen, een soort moedergenootschap van het Zeeuws Genootschap, toont dat van de oude genootschappen eigenlijk alleen het Zeeuws Genootschap nog beschikt over zijn oude achttiende-eeuwse collectie.

Een symposium over de oudste collectie van het Zeeuws Genootschap in datzelfde jaar brengt het belang ervan nogmaals aan het licht. De PZC kopt de volgende dag: 'Een unieke maar te grote collectie.' En dat is niet verwonderlijk, die strekt zich uit van oude natuurhistorische objecten, zoals een drie meter hoog buffet van schelpen en kabeljauwbotjes gemaakt door de arts en natuuronderzoek Job Baster in 1775, tot Romeinse en middeleeuwse archeologica, van zeventiende-eeuwse schilder- en zilversmeedkunst tot etnografica uit Suriname, Zuid-Afrika, Tibet en Nieuw-Guinea.

Maar er komt veel in beweging. Charlotte van Rappard van de Inspectie Cultuurbezit initieert een onderzoek door de Raad voor Cultuur naar plaatsing van

een deel van de collectie onder de Wet behoud cultuurbezit. Bijzonder is dat beide sporen van verzamelen nog aanwezig zijn: de achttiende eeuw (de invloed van het verlichtingsdenken, met veel overzeese volkenkundige en natuurhistorische voorwerpen) en de negentiende eeuw (de romantiek, gericht op het Zeeuws eigene). En dan zijn er ook nog 'gewone' topstukken, zoals een collectie kleding en gebruiksvoorwerpen van de Noord-Amerikaanse Zwartvoet, bijeengebracht door de Domburgse avonturier Meinard Sprenger, of het touwslagerswiel waar Michiel de Ruyter als jongen aan draaide.

Intussen neemt de interesse voor etnografica toe, en de grote collectie volkenkundige voorwerpen komt in 2008 vanuit Museum Volkenkunde in Leiden terug naar Zeeland. In 1950 was die uit huis geplaatst omdat deze niet-Zeeuws was.

Het gaat goed met het Zeeuws Genootschap en het komt steeds meer in beeld. De Stichting Dioraphte financiert genereus de achterstallige inventarisatie van de archeologica, daarbij geholpen door de beheerder Erfgoed Zeeland. In het vernieuwde Zeeuws Museum tonen de Wonderkamers voorwerpen weer in hun samenhang (overigens eveneens mede gefinancierd door Dioraphte). Ook de beschrijving van de naturalia wordt ter hand genomen.

Hoe levend wil je het Genootschap hebben? Elk jaar wordt er met een Zierikzeese mosselkotter een bottenvistocht op de Westerschelde gehouden, waarbij zeldzame miljoenen jaren oude walvisbotten boven water komen, en die zelfs aanleiding hebben gegeven tot het benoemen van een nieuwe soort: *Balaenoptera Diunatans luctoretemergeo*.

De enorme hoeveelheid prenten en tekeningen, de zogenoemde *Zelandia Illustrata*, wordt in kaart gebracht en gedigitaliseerd door het Zeeuws Archief. De handschriften in de Zeeuwse Bibliotheek worden minutieus beschreven in samenwerking van Genootschap en bibliotheek.

Metamorfoze, het nationaal programma voor het behoud van het papieren erfgoed van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, financiert in 2015, vanwege het nationale belang, de conservering en digitalisering van archief en handschriften van het Zeeuws Genootschap. Zij vormen de historische context van de verzamelde voorwerpen en wetenschappelijke contacten, van tekeningen van de in 1647 op het strand van Domburg bovengekomen *Nehalennia*-altaren, tot brieven van Jacob Roggeveen, Charles Darwin en Albert Einstein. De presentatie online van meer dan 300.000 digitale pagina's vond begin dit jubileumjaar plaats.

In 2017 komt er weer beweging in de WBC-aanvraag, als de opvolger Erfgoedwet in werking is getreden. Op de laatste dag van haar ministerschap besluit mi-

nister Bussemaker tot aanwijzing van de gehele oudste collectie en zo'n honderd topstukken (waaronder het Engelse medaillon en de voorwerpen van de Zwartvoet) tot nationaal beschermde cultuurobjecten. De verzamelingen blijken werkelijk het kloppend hart van het Genootschap.

Het naderende jubileum 2019 was het moment om dan de mooie oude collectie weer in haar oorspronkelijke samenhang te laten zien. Wederom wordt met succes een beroep op Dioraphte gedaan. En vandaag is het moment om dat te presenteren. Het komt allemaal zo mooi samen nu, letterlijk en figuurlijk. Het is een dubbele presentatie, zoals dat hoort tegenwoordig en past bij het Zeeuws Genootschap: modern en degelijk, een virtuele kennismaking met hoe de collectie er twee eeuwen geleden uitzag, en een echt boek over hoe het nu is en de historie daarvan.

Dank aan de Stichting Dioraphte voor de financiering van het project Collectie Online en aan het Middelburgse webbedrijf Zet Twee voor de bouw van de website. Graag geef ik het woord aan Katie Heyning, die een belangrijk aandeel in beide had, om te vertellen om welke prachtige en intrigerende voorwerpen het nu eigenlijk gaat, en hoe hun onderlinge samenhang is.

Verwonder u.

Toespraak van drs. Katie Heyning, conservator Zeeuws Genootschap Koninklijke Hoogheid, dames en heren,

Een rareitencabinet gevuld met naturalia en artificialia zoals in de beginjaren van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen is niet meer van deze tijd.

Met trots lanceren we vandaag dan ook een digitaal platform waarop onze collectie te vinden is: www.kzgwonline.nl. Hier brengen wij de collectieonderdelen, die nu verspreid zijn over onze bruikleennemers, virtueel weer bijeen en proberen wij de oude verbanden, die in de loop van de tijd verloren gingen, weer te herstellen. Objecten die bij elkaar horen, zijn tegenwoordig zelden meer samen te zien en daardoor zowel bij het grote publiek als bij wetenschappers vaak onbekend.

Zo berusten delen van de objecten die eens tot de nalatenschap van de achttiende-eeuwse Zeeuwse wereldreiziger Samuel van de Putte behoorden, nu bij verschillende bruikleennemers en zijn ze verspreid over meerdere depots. De kaarten die Van de Putte in Tibet en Nepal maakte, zijn tegenwoordig gescheiden van de mineralen die hij ter plaatse verzamelde. Het inktpotje dat hij op zijn reizen bij zich droeg, is niet meer te zien naast de aantekeningen die hij daarmee maakte. Op de website zijn al deze stukken nu weer in hun oude samenhang te bekijken en vindt u alle gegevens over de objecten en hun schenkers. Want ook over de schenkers, hun biografische gegevens en Genootschapsactiviteiten is in deze collectiedatabase het nodige te vinden. Links naar relevante literatuur en handschriften op andere websites zorgen ervoor dat onderzoekers verdere informatie eenvoudig kunnen vinden.

Ons nieuwe digitale platform is natuurlijk nog lang niet voltooid. Het zal nog vele jaren duren voordat alle stukken uit de Genootschapsverzamelingen hier te zien zijn. Op dit moment ligt de aandacht op het beschermd cultuurgood: de stukken uit de oudste collectie (1769 – circa 1804), de Ouderwetsche Kamer die tussen 1882 en 1884 werd ingericht, en topstukken uit de verschillende collecties binnen de Genootschapsverzameling.

Wij hopen dat door de Collectie Online de verzamelingen van het Zeeuws Genootschap in bredere kring bekend worden. In wezen gaan we hiermee terug naar de oorspronkelijke uitgangspunten: belangstelling kweken voor de wereld om ons heen en aandacht voor de diversiteit van het eigen cultureel erfgoed.

Zonder de hulp van alle conservatoren, die het materiaal voor deze website aanleverden en het vele werk dat José de Bree, Hans Joziasse en Marianne Gossije verrichtten, waren we nooit zo ver gekomen. Heel veel dank hiervoor. Maar de meeste lof gaat naar Judith Adriaanse voor haar tomeloze inzet – zelfs nog vanuit het ziekenhuisbed! Zij vormde een buffer en een trait d'union tussen digibeten zoals ik en Zet Twee, de bouwers van de site.

De collectie die het Zeeuws Genootschap in 250 jaar heeft opgebouwd, is enorm. Veel is in de loop der jaren weggeraakt, onder meer tijdens de stadsbrand van mei 1940, door insectenvraat en afstoting. Er is echter nog heel veel bewaard en de verzamelingen worden nog steeds jaarlijks aangevuld met schenkingen, bruiklenen en aankopen.

Er is meer met een verzameling te doen dan objecten presenteren. De geschiedenis van 250 jaar verzamelen door het Zeeuws Genootschap is minstens even

interessant en nog nooit te boek gesteld. De aandacht was tot nu toe altijd op intellectuele activiteiten of losse objecten gericht.

Veronica Frenks, Marianne Gossije en ikzelf hebben ter gelegenheid van het 250-jarig bestaan een boek over die geschiedenis gemaakt met als titel *Van Wijs en Waan*. Een verhaal over wijze mannen die wetenschappelijke doeleinden nastreefden en trendgevoelige voorzitters die af en toe de waan van de dag volgden.

In dit boek wordt ingegaan op de twee sporen waarlangs de Genootschapscollectie is opgebouwd:

- het tonen van Gods schepping in het klein en
- het verzamelen van objecten die herinneren aan het roemrijke verleden van Zeeland.

Daarnaast wordt aandacht besteed aan het tonen en gebruiken van de collectie, waarbij onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat de verzamelingen van het Genootschap behoren tot de oudste openbaar toegankelijke verzamelingen in ons land. Ten minste vanaf 1785 waren de kabinetten van het Zeeuws Genootschap net als die van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen, het Teylers Museum en de Stadhoudelijke kabinetten in Den Haag voor eenieder te bezichtigen.

De wijze waarop verzameling en wetenschap verbonden werden via discussies, voorlezingen en prijsvragen, komt aan de orde, naast de rol van het Zeeuws Genootschap als veilige haven voor het Zeeuws erfgoed. Tot slot wordt ingegaan op het behoud en beheer gedurende de afgelopen 250 jaar.

Ik hoop dat u het boek allemaal met plezier zult lezen en bekijken en vind het een grote eer het eerste exemplaar aan de beschermvrouwe van het Zeeuws Genootschap, Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix, te mogen aanbieden.

Toespraak van prof. dr. Barbara Oomen, voorzitter Jubileumcommissie Jeugd Koninklijke Hoogheid, geachte aanwezigen, Genootschappers – jong en oud,

Wij spraken over de Genootschapsgeschiedenis, over de prachtige Genootschapscollectie, maar ik wilde het hebben over de Genootschapstraditie.

Als klein meisje, vijf jaar oud, twee vlechtjes, mocht ik een keer per week naar de bibliobus. Daar las ik, binnen een jaar, alle honderd boeken uit. Ik begon toen maar nog een

keer, en nog een keer, waardoor er nu bepaalde boeken zijn die ik nooit meer hoeft te lezen.

Ik vertel dit omdat ik vermoed dat dit iets is wat ons allemaal bindt, hier vandaag. Je zou het nieuwsgierigheid kunnen noemen, maar wellicht is mooier: de Genootschapstraditie, een traditie van breed kijken, vrij denken, onderzoeken en denken in oplossingen.

Het was in die traditie dat het Genootschap in de eerste honderd jaar van het bestaan prijsvragen uitschreef: Wie weet een machine om brood te kneden? Wat is goed onderwijs? Hoe wordt een mens gelukkig? De winnaars kregen dan deze penning met daarop de zeven muzen, de artes liberales en de tekst 'Non sordent in undis'. Wie breed kijkt, gaat niet onder in de golven.

Het was in die traditie dat het allereerste Natuurkundig Genootschap der Dames ter wereld werd opgericht, hier in Zeeland.

Het was in die traditie dat, na de Ramp, toen iedereen al had besloten dat de Oosterschelde maar dicht moest, het Genootschap zei: Moet dat echt? Kunnen wij niet vrijer denken, breder kijken, alternatieven zoeken waarin de natuur ook een plek heeft.

Het is om die reden dat, toen wij als Jubileumcommissie Jeugd (Marjan Ruiter, Gerrie Wisse, Nathalie van de Zanden, Joeri Versluis, Henk Zielstra en ik) dachten over hoe wij 250 jaar Genootschap zouden vieren, wij juist die Genootschapstraditie centraal wilden stellen. En wel met een prijsvraag, 150 jaar na de laatste.

Maar waarover? Ook niet ingewikkeld. De Energietransitie. Neutrale term, enorme opdracht. In Parijs maakten alle landen ter wereld de historisch afspraak om in 2050 alleen nog maar duurzame energie te gebruiken. In Brussel beloofden wij, bindend, om in 2020 twintig procent minder te gebruiken, twintig procent minder uit te stoten, twintig procent duurzamer te zijn. De Klimaatwet is klaar. Maar hoe? Dat is nog totaal onduidelijk. Daarbij speelt dat nog niet iedereen, zoals Christiane Figueres het zegt, de alarmklok heeft ingeslikt.

Wij zijn ontzettend blij dat de Stichting Zeeuwse Publieke Belangen, met directeur Koen Verbogt, deze Young Energy Society Challenge (YESC) heeft willen ondersteunen. Omdat juist een prijsvraag over de energietransitie zo goed past bij Zeeland, bij het Genootschap, bij de jeugd.

De prijsvraag past bij Zeeland. Land in Zee. Wij zien de zeekraal, voelen de wind waaien, weten dat wij ooit voorop liepen met wat ooit de eerste biologische boerderij van Nederland was, net als de Stormvloedkering, als achtste moderne wereldwonder, en nu weer, met de energiecoöperaties.

De prijsvraag past bij het Genootschap. Als er een vraagstuk is dat schreeuwt om breed kijken, vrij denken, onderzoeken, denken in oplossingen, groot en klein, dan is het dit.

De zeven muzen zouden in een moderne versie bijvoorbeeld kunnen staan voor de techniek, bijvoorbeeld achter batterijeilanden. Voor de natuurwetenschappen, die laten zien hoe energie uit thorium te halen. Maar ook voor de sociale wetenschappen, die helpen begrijpen waarom het toch zo moeilijk is om anders te reizen, te eten, te kopen, te stemmen, te investeren. Voor de *governance*, die laat zien waar recht en politiek in de weg staan, en waar ze helpen. Voor de geesteswetenschappen, die zozeer gaan over wie wij waren, en over wie wij willen zijn. Voor de kunsten, die helpen dit alles te verbeelden. En voor, heel klassiek, de retorica, die helpt te begrijpen waar de overtuigingskracht zit.

Samen kunnen deze benaderingen letterlijk zorgen dat ‘Non sordent in undis’, dat zij niet onder gaan in de golven.

Wij leggen de vraag om breed te zoeken naar oplossingen voor energietransitie in de Genootschapstraditie voor aan de jeugd. Basisscholieren, middelbare scholieren, zeventien plus. Juist jongeren lijken dat alarm veel duidelijker te horen tikken: een meisje uit Zweden roept politici wereldwijd tot de orde, een Nederlandse jongen ruimt het plastic in de zeeën op, onze studenten vragen ons waarom wij toch zoveel vliegen.

En vandaag dagen wij dus de hele Zeeuwse jeugd uit om te komen met oplossingen. In de hoop dat, tegen december, een Zeeuwse jongetje of meisje, een student of een studente, met vlechtjes of niet, maakt dat onze nazaten over 250 jaar ook hier in deze prachtige provincie de Genootschapstraditie van breed kijken, vrij denken, onderzoeken en denken in oplossingen kunnen vieren.

Wij lanceren de prijsvraag met een voorproefje van de energie die al is losgemaakt door het YESC-team onder de bezielende leiding van projectleider Tilly Stroo. Jullie maken kennis met YESC-ambassadeurs, Sophy, Achmed en Daniël, en de band Peer. Maar eerst gaan wij naar het basisonderwijs. Op alle Zeeuwse scholen wordt op 3 september voorgelezen uit een boek over energietransitie en de Genootschapstraditie. In dat boek staat een minimusical. Hierbij wilde ik graag de leerlingen van de basisscholen De Leeuwenburch in Middelburg en de Frans Naereboutschool in Vlissingen uitnodigen om het laatste liedje van die musical te zingen ...